

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ (health related quality of life) เป็นผลลัพธ์ที่ไม่สามารถมองเห็นได้จากผลทางคลินิกหรือการตรวจทางห้องปฏิบัติการ การประเมินคุณภาพชีวิตมีความสำคัญมากในการทำความเข้าใจว่าโรคและการรักษามีผลอย่างไรต่อชีวิตของผู้ป่วยจากมุมมองของผู้ป่วย ความสำคัญของการประเมินคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพมีหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการติดตามประเมินภาวะสุขภาพของผู้ป่วย การประเมินผลการรักษาหรือการดูแลทางสุขภาพรวมถึงการติดตามดูแลผู้ป่วยทางคลินิก ซึ่งในทางปฏิบัติการประเมินคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ใช้ในการประเมินภาวะสุขภาพของผู้ป่วย (Fayers and Machin, 2000)

ปัจจุบันการวัดคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพมีทั้งการนำเครื่องมือที่มีอยู่แล้วจากต่างประเทศมาใช้ และสร้างขึ้นใหม่โดยนักวิจัย ในกรณีการนำเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตจากต่างประเทศมาใช้ ต้องผ่านกระบวนการแปลภาษาและตรวจสอบคุณสมบัติด้านความเที่ยง (reliability) ก่อนนำมาใช้ เนื่องจากเครื่องมือที่มีความเที่ยงในประชากรกลุ่มหนึ่ง ไม่ได้หมายความว่ามีความเที่ยงในประชากรอีกกลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะการนำเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพมาใช้ในประชากรที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน (Fayers and Machin, 2000)

สำหรับบางการวิจัยต้องการพัฒนาเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิต เพื่อใช้ประโยชน์ในการติดตามผลการรักษาหรือติดตามผลการดำเนินงานอื่น ๆ เนื่องจากเครื่องมือเดิมไม่มีประเด็นที่ครอบคลุมเรื่องที่ต้องการวัด หรือยังขาดเครื่องมือที่เหมาะสมในการทำวิจัย จึงต้องพัฒนาขึ้นใหม่

การสร้างเครื่องมือวัดตัวแปรใด ๆ เครื่องมือที่สร้างขึ้นจะต้องมีความน่าเชื่อถือ โดยมักพิจารณาจากคุณสมบัติด้านจิตเมตริก (psychometric properties) ของสเกล รวมถึงความเหมาะสมในการนำเครื่องมือไปใช้ในทางปฏิบัติ

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นโดยผู้วิจัย ซึ่งทำการสำรวจบทความวิจัยที่พิมพ์เผยแพร่ในวารสารจดหมายเหตุทางการแพทย์ที่พิมพ์เผยแพร่ทั้งหมด 1,637 บทความ ระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. 2543 ถึง เดือนธันวาคม พ.ศ. 2552 พบว่าเป็นบทความวิจัยประเภทสร้างสเกลเพื่อวัดคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพประเภทสร้างใหม่จำนวน 2 บทความ บทความแรก สร้างแบบประเมินคุณภาพชีวิตไทยแบบรูปภาพ (Sucheera, 2005) บทความที่สอง สร้างแบบประเมินคุณภาพชีวิตใน

ผู้ป่วยโรคสายตาลีอนราง (Penpimol, 2007) บทความทั้งสองงานวิจัยข้างต้นเป็นการสร้างเครื่องมือเพื่อวัดตัววัดด้านสุขภาพของผู้ป่วยโรคเรื้อรัง

การสร้างเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวกับสุขภาพ ให้มีคุณภาพดีตามหลักการของการวัดเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญ เนื่องจากมีผลต่อความถูกต้องในการนำไปใช้ประเมินผลการรักษาผู้ป่วย

จากการทบทวนงานวิจัยประเภททบทวนระเบียบวิธีการสร้างเครื่องมือประเภทสเกล ที่ปรากฏในวารสารต่าง ๆ ในต่างประเทศ ประเด็นที่นักวิจัยพิจารณา ได้แก่ วิธีการสร้างสเกลเป็นไปตามหลักการของการสร้างเครื่องมือหรือไม่ ซึ่งพบว่า มีการรายงานข้อมูลระเบียบวิธีวิจัยและวิธีการทางสถิติที่ใช้สร้างสเกลค่อนข้างครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดแนวคิด คำนิยามหรือโครงสร้างของตัวแปรที่ต้องการสร้างสเกลเพื่อวัด การรวบรวมข้อคำถาม การกำหนดประเภทและรูปแบบสเกล การทดสอบสเกลเบื้องต้น การวิเคราะห์รายการคำถาม โดยพบการรายงานมากกว่าร้อยละ 50 สำหรับการตรวจสอบตามคุณสมบัติด้านจิตเมตริกของสเกล พบการรายงานการประเมินความตรงตามเนื้อหามากที่สุดคืออยู่ระหว่างร้อยละ 35.00 ถึง 100.00 ของบทความที่พิจารณา การรายงานการประเมินความเที่ยงของสเกลประเภทความสอดคล้องภายใน พบร้อยละของบทความที่รายงานอยู่ระหว่างร้อยละ 11.90 ถึง 100.00 ส่วนการทดสอบคุณสมบัติความไวต่อการเปลี่ยนแปลงพบค่อนข้างน้อย โดยพบร้อยละของบทความที่รายงานอยู่ระหว่างร้อยละ 7.00 ถึง 26.92 (Hinkin, 1995; Hensley, 1999; Costes, 1995; Costes, 1997)

ในประเทศไทยยังไม่พบงานวิจัยประเภททบทวนระเบียบวิธีการสร้างเครื่องมือประเภทสเกล ประกอบกับความสำคัญของคุณภาพของเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่พัฒนาใหม่ดังกล่าวแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรจะทำการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยและวิธีการทางสถิติในการสร้างเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ที่ปรากฏในวารสารและวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษาทางการแพทย์และสาธารณสุขของไทย เพื่อนำข้อค้นพบที่ได้ ไปเป็นข้อเสนอแนะและแนวทางให้กับผู้ที่ประสงค์จะสร้างเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ให้สามารถสร้างได้อย่างมีคุณภาพต่อไป

2. คำถามการวิจัย

การรายงานระเบียบวิธีวิจัยและวิธีการทางสถิติที่ใช้ในการสร้างเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ที่ปรากฏในบทความวิจัยที่เผยแพร่ในวารสารการแพทย์และสาธารณสุขของไทย และในวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา ทางการแพทย์และสาธารณสุขของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยเป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาระเบียบวิธีวิจัยและวิธีการทางสถิติที่ใช้ในการสร้างเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ที่ปรากฏในบทความวิจัยที่เผยแพร่ในวารสารการแพทย์และสาธารณสุขของไทย และในวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา ทางการแพทย์และสาธารณสุขของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ขอบเขตด้านประเภทของบทความวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา

4.1.1 บทความวิจัยนั้น เป็นบทความวิจัยที่พิมพ์เผยแพร่ในวารสารทางการแพทย์และสาธารณสุข

4.1.2 วิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษาที่นำมาศึกษา เป็นวิทยานิพนธ์ในสาขาวิชาทางการแพทย์และสาธารณสุข

4.2 ขอบเขตด้านคุณสมบัติของการสร้างสเกลหรือเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพที่ปรากฏในบทความวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา บทความวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษาที่จะนำมาศึกษาต้องเป็นบทความวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ที่มีคุณสมบัติต่อไปนี้

4.2.1 มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสเกลหรือเครื่องมือวัดขึ้นใหม่

4.2.2 มีการรายงานขั้นตอนการสร้างสเกลหรือเครื่องมือวัด

4.3 ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูลของบทความวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา

4.3.1 แหล่งข้อมูลของบทความวิจัย เป็นบทความวิจัยในวารสารทางการแพทย์และสาธารณสุขของไทยที่มีการอ้างอิงถึงมากที่สุด ตามการจัดอันดับในฐาน Journal Citation Report โดยคัดเลือกรายชื่อวารสารที่คงอยู่ในอันดับที่ 1-50 ซ้ำกัน 2 ใน 3 ปีตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 ถึง ปี พ.ศ. 2551 จากเกณฑ์ดังกล่าวได้วารสารที่จะศึกษาทั้งหมด 15 วารสาร ได้แก่

4.3.1.1 วารสารสมาคมพยาบาลสาขาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4.3.1.2 วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย

4.3.1.3 วารสารเทคนิคการแพทย์และกายภาพบำบัด

4.3.1.4 จดหมายเหตุทางการแพทย์ แพทย์สมาคมแห่งประเทศไทย

4.3.1.5 วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย

4.3.1.6 วารสารทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.3.1.7 วารสารพยาบาลศาสตร์

4.3.1.8 สงขลานครินทร์เวชสาร

4.3.1.9 วารสารพยาบาลทหารบก

4.3.1.10 The Southeast Asian Journal of Tropical Medicine and Public Health

4.3.1.11 วารสารพยาบาล

4.3.1.12 Asian Pacific Journal of Allergy and Immunology

4.3.1.13 Walailak Journal of Science and Technology

4.3.1.14 Kasetsart Journal

4.3.1.15 สารศิริราช

4.3.2 แหล่งข้อมูลของวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา เป็นวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา ในสาขาวิชาทางการแพทย์และสาธารณสุขของไทย ที่ปรากฏในฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์การค้นคว้าอิสระมหาวิทยาลัยของไทย (Thai Digital Collection; TDC)

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 บทความวิจัย หมายถึง บทความวิจัยประเภทสร้างเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพประเภทสร้างใหม่

5.2 คุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ (Health related Quality of Life) หมายถึง ความเป็นอยู่ที่ดีของบุคคลที่เชื่อมโยงกับสุขภาพในระดับที่เจาะจงมากขึ้น สะท้อนภาวะสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับโรคใดโรคหนึ่ง หรือสะท้อนการรับรู้ การประเมินที่เชื่อมโยงกับผลการรักษา การให้คุณค่าและปฏิกิริยาตอบสนองของบุคคลต่อภาวะสุขภาพของตนเองและต่อมิติอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ด้านการแพทย์แต่เกี่ยวข้องกับชีวิตของบุคคลนั้น

5.3 เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ (Health related Quality of Life) หมายถึง เครื่องมือประเภทสเกลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อวัดคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของคนไข้ในกลุ่มโรคต่าง ๆ

5.4 การรายงานข้อมูลการสร้างเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ (Health related Quality of Life) หมายถึง บทความวิจัยมีการระบุข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยและวิธีการทางสถิติที่ใช้ในการสร้างเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ (Health related Quality of Life) ซึ่งได้แก่ การกำหนดกรอบแนวคิด คำนิยามหรือโครงสร้างของตัวแปรที่ต้องการสร้างสเกลเพื่อวัด (define construct) การรวบรวมข้อคำถาม (generate the potential item) การกำหนดประเภทและรูปแบบของสเกล (design the scale) การรายงานการประเมินความตรงตามเนื้อหา (content validity) การทดสอบสเกลเบื้องต้น (pre-testing) การวิเคราะห์รายการคำถาม (administration and item analysis) การรายงานการประเมินความตรงตามโครงสร้าง (construct

validity) การรายงานการประเมินความตรงตามเกณฑ์สัมพัทธ์ (criterion-related validity) การรายงานการประเมินความเที่ยงของสเกล (reliability) การทดสอบคุณสมบัติความไวต่อการเปลี่ยนแปลง (sensitivity to change) และการรายงานการนำไปใช้

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทำให้ทราบสถานการณ์ปัจจุบันของระเบียบวิธีวิจัยและวิธีการทางสถิติในการสร้างเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ (Health related Quality of Life) ในบทความวิจัยที่ปรากฏในวารสารทางการแพทย์และสาธารณสุขของไทยและวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษาของไทย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อนักวิชาการด้านการสร้างเครื่องมือและนักวิจัยด้านการประเมินคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของผู้ป่วย โดยหากข้อมูลที่ได้พบว่า ระเบียบวิธีการสร้างเครื่องมือเหมาะสมดีแล้ว เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานในการสร้างเครื่องมือ ก็จะได้นำไปแนะนำแก่นักวิจัยที่ต้องการสร้างเครื่องมือประเภทนี้ขึ้นใหม่ให้ยึดถือปฏิบัติต่อไปและแนะนำให้นักวิจัยที่ประสงค์จะประเมินคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของคนใช้นำเครื่องมือที่นำไปใช้ได้อย่างมั่นใจ ในกรณีที่วิธีการสร้างไม่เป็นไปตามมาตรฐาน จะได้มีการเสนอแนะในจุดที่ควรแก้ไขต่อไป

6.2 เพื่อเป็นข้อมูลเสนอแนะต่อผู้ประเมินบทความวิจัยประเภทสร้างเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ เพื่อการตีพิมพ์เผยแพร่กรณีบทความวิจัยประเภทสร้างเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ

